

Kehitetä n ja vahvistetaan, parannetaan ja uudistetaan

Matti Virén

Valtioneuvoston hyväksymä petusministeriön hallinnonalan koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma [1] ei ole paperi, joka helposti ylittäisi julkisuuskyynnyksen. Tuskin moni yliopistolla työskentelevä on sitä edes nähnyt, saati lukenut. Vaikka siinä olisi tärkeää tietoa tutkimuksesta ja opetuksesta, ei tarkoitukseni ole sanoa, että kaikkien pitäisi siihen tutustua. Sen lukeminen kuitenkin kannattaa, koska se erinomaisella tavalla kuvaa sitä ajattelutapaa ja hallinnollista kulttuuria, joka opetusministeriössä – ja ilmeisesti yleisemminkin valtioneuvostossa – vallitsee.

Nimensä mukaisesti kyse on kehittämissuunnitelmasta, ja toden totta suunnitelmassa kehitetään. Tekstiä lukiessa toistuu melkein joka lauseessa sanat kehitetään, vahvistetaan, parannetaan, turvataan, uudistetaan, lisätään, kasvatetaan. Sana-haun mukaan muistossa on 14660 sanaa. Niistä 342 liittyy kehittämiseen, 89 lisäämiseen ja 84 vahvistamiseen. Heikentämistä (sana esiintyy yhden kerran) tai muuttamisesta (sana esiintyy 2 kertaa) ei puhuta [2]. Joskus kaikki sanat on pantu vahvistamaan toisiaan, kuten (s. 47) ”Koulutuksen kehittämisen johtamista vahvistetaan”.

Mutta mitä näistä, nehän ovat vain sanoja – vai ovatko sittenkään *vain*? Niiden takaa paljastuu aika erikoinen tapa ajatella ja tulkita asioita.

Ajatellaan vaikka tapaa monisanaisesti kertoa, että opetusta parannetaan ja kehitetään. Mitä se tarkoittaa? Älyllinen tapa tulkita kehittämisajatusta on päätellä, että

- opetuksessa on nyt joitain ongelmia ja puutteita, jotka ovat korjattavissa pelkästään aiempaa paremmilla teknisillä ja organisatorisilla järjestelyillä
- opetukseen on saatavissa uusia resursseja
- opetuksessa tällä hetkellä olevia resursseja voidaan jatkossa käyttää tehokkaammin esimerkiksi uusien kannustejärjestelmien ansiosta

Kun luen muistiota, en löydä mitään analyysia epäkohdista. Vaikuttaa siltä, että kaikki on hyvin, mutta silti voidaan päästä parempaan

tulokseen. En löydä kyllä mitään mainintaa siitäkään, että niin ja niin paljon resursseja olisi saatavissa opetukseen, tai, että resurssien käytön tehostamiseksi olisi suunnitteilla jokin uusi ”keppi ja porkkana” -järjestelmä.

Se, mistä puhutaan, on yksilöllisistä opinto-suunnitelmista, neuvontapaleluista, lukukausijaosta ja uudesta tutkintorakenteesta. Kun näistä asioista puhutaan suunnitelmassa, saa sen kuvan, että yliopistoilla on tällä hetkellä käytämättömiä resursseja, joita voidaan kohdistaa näihin tehtäviin muiden tehtävien kärsimättä.

Minusta on lähes koomista hokea esimerkiksi opetuksen kehittämisestä, kun emme tiedä, miten paljon yliopistoilla on opetusta. Ajatellaan vaikka luento-opetusta. Siitä ei ole mistään tilastoja. Näin ollen emme edes tiedä, miten luento-opetus on määrällisesti ”kehittynyt” viimeisen kymmenen vuoden aikana. Olen itse yrittänyt laskea sitä oman yliopiston ja tiedekuntani opetus- ja työilmoituksista ja päätynyt siihen, että vuoden 1997 jälkeen luento-opetus on supistunut selvästi, jopa noin 20 prosenttia [3]. Tähän on kaksi syytä: opetuksen yhä paheneva resurssipula ja uusi kokonaistyö-aikajärjestelmä. Kuten tunnettua, jälkimmäinen poisti henkilökunnalta absoluuttiset luento-opetuksen alarajat. Samassa yhteydessä poistuivat myös apulaisprofessorien professoreita korkeammat luentokiintiöt. Alarajajoen sijaan tulivat työsuunnitelmat, joiden olomassaolosta huomattava osa henkilökunnasta ei edes tiedä, ja joiden toteutumista ei todellisuudessa valvo kukaan.

Luento-opetuksen loppu?

Niinpä tällä hetkellä ollaan tilanteessa, jossa en-tistä suurempi osa opiskelijoista suorittaa opintonsa kirjatenteilla. Ainakin yhteiskuntatieteellisellä alalla alkaa olla sääntö, että luentokurssit loppuvat aineopinnoissa ja syventävät opinnot tehdään pelkästään kirjatenteilla ja seminaareilla. Vähemmän yllättävää sitten on, että jatko-opinnot käsittävät vain väitöskirjan tekemisen.

Kun asiat ovat näin, on mahdollista sekin, että tohtorin tutkintojen määrä nousee suunni-

telman mukaisesti 1600:aan, kun vuonna 1991 määrä oli 524. Kun yliopistojen resurssien määrä on pysynyt kutakuinkin ennallaan, kasvu edustaa uskomatonta tuottavuuden kasvua. Vai edustaako? [4]

Määrällisesti kyllä, mutta laatu on eri asia. Sen heikkenemisestä on selviä merkkejä. Todella huonoja väitöskirjoja tulee vastaan viikoittain. Esimerkiksi sellaisia, joissa tilastollisten menetelmien käyttö on niin alkeellista ja virheellistä, että väittelijä ei ilmiselvästi pääsisi läpi edes tilastotieteen approbaturista. Joskus ihmettelee jopa lukion oppimäärän sisäistämistä.

Väistämättä tulevat mieleen sellaisten maiden järjestelmät, joissa tohtoriopetuksella on pitkät perinteet. Ajatellaan vaikka Yhdysvaltoja, jossa opetusta (eikä tutkintoja) ei meikäläiseen malliin ole "kehitetty" viimeiseen sataan vuoteen. Siellä lähes kaikissa graduate - ohjelmissa kaksi ensimmäistä vuotta menevät intensiivisessä kurssi-opetuksessa. Siellä olisi huono vitsi sellainen tutkinto, jossa heti ohjelman alussa kirjoitettaisiin lisensiaattiseminaariin ja aloitettaisiin väitöskirjan kirjoittaminen.

En ole missään nähnyt perusteluja sille, miksi meillä pitäisi olla määrällinen 1600 tohtorin tutkinnon tavoite? Onko sille edes muita perusteluja, kuin tarve tuottaa aina vaan suurempia numeroita. Onko silläkään mitään väliä, mille alalle tohtoreita koulutetaan? Kasvaako Suomen BKT siitä, että esimerkiksi koulutamme 500 tohtoria poliittiseen historiaan tai että kaikki sosiaalivirkailijat ovat tohtoreita?

Voi olla, että ministeriöllä on laskelmansa ja analyysinsä. Ne olisi todella mielenkiintoista nähdä ja niistä voisi rakentavassa hengessä keskustella. Laskelmat voisi aina jollain logiikalla osoittaa oikeiksi tai vääriksi. Sen sijaan Koulutus ja tutkimus 2003–2008 -suunnitelma ei jätä mitään keskustelun pohjaksi, liekö sitten tarkoitukseen.

Vai mitä pitäisi sanoa seuraavista ajatuksista: "vahvistetaan kaikkien tutkintojen työelämäyhteyksiä", "liitetään koulutus kiinteästi tieteelliseen tutkimukseen", "yliopistojen tehtäväksi tulee myös yhteistyö ympäröivän yhteiskunnan kanssa", "opiskelijavalintoja kehitetään osana opintoprosessia" ja "yliopistojen aluestrategioiden mukaista toimintaa tuetaan". Kaikki

nämä kuulostavat pahaentisen samanlaisilta kuin poliitikkojen vaaliohjelmien sanaparret.

Maailmalla on selvä tendenssi kehittää hallintoa kohti analyttisempää ja avoimempaa suuntaa. Monessa maassa muutoksen näkee hallintoa palvelevan tutkimuksen ja muun analyysin kasvuna. Myös Suomessa vannotaan tämän saman kehityskulun suhteen, mutta näkyykö muutos jossain?

Onko *Koulutus ja tutkimus 2003–2008* -suunnitelma opetusministeriön mielestä esimerkki uudesta analyttisestä ja läpinäkyvästä hallintotavasta?

VIITTEET

- [1] Koulutus ja tutkimus 2003–2008, Opetusministeriö, 2003. Raportti löytyy ministeriön kotisivulta www.minedu.fi
- [2] Sanahakua voisi tietenkin jatkaa loputtomiin. Ehkä muutaman lisäesimerkki suosituimmista termeistä kuitenkin vielä sallitaan. Niitä ovat "parantaminen" (66), edistäminen (52), tukeminen (48), uudistaminen (36) ja turvaaminen (25).
- [3] Tietojen kerääminen on sivumennen sanoen ollut tavattoman hankalaa, kun mitään rekisteritietoja ei ole saavissa eikä halukkuutta tietojen keräämiseen ja luovuttamiseen ole liiemmästi. Joka tapauksessa laskelmat on pyydettyä saatavissa kirjoittajalta.
- [4] Suunnitelmassa mainitaan myös, että ulkomaisten opiskelijoiden lukumäärä aiotaan nostaa 12000 vuoteen 2008 mennessä. Resurssista ei puhuta muuta kuin, että korkeakoulu järjestävät oman profiilinsa mukaisesti vieraskielistä opetusta". Yhtä vähän resurssista puhutaan tutkimuksen osalta. Todetaan vain, että "yhteistyötä kansainvälisten tutkimusorganisaatioiden kanssa tiivistetään" ja että "yliopistoissa harjoitettavan tieteellisen tutkimuksen perusedellytyksiä vahvistetaan". Olen itse ollut virassa kohta 15 vuotta, ja nähnyt resurssien vain hupenevan, enkä voi edes kuvitella, että osallistuisin ulkomaisiin tieteellisiin kokouksiin yliopiston varoilla. Siksi puheet "tiivistämisestä" ja "vahvistamisesta" tuntuvat kovin vieraalta.

Kirjoittaja on taloustieteen professori Turun yliopistossa